

TIPOLOGIA-CRONOLOGIA DE LES ÀMFORES IBÈRIQUES DE L'ÀREA DEL PENEDÈS

RAMON BRUGUERA I RIERA

En aquest article s'exposa que la creació d'una tipologia-cronologia de les àmfores ibèriques no aporta un gran resultat, i és a partir de la tipologia-cronologia obtinguda mitjançant les vores i els pivots que podem obtenir tota una sèrie de dades cronològiques sobre aquest tipus ceràmic.

TIPOLOGIA-CRONOLOGIA DE LES ÀMFORES IBÈRIQUES DE L'ÀREA DEL PENEDÈS

TIPOLOGIA DE L'ÀMFORA IBÈRICA

La realització d'aquesta tipologia-cronologia té una sèrie de dificultats:

La quantitat d'àmfores senceres de què disposem és molt minsa. Només 7 de senceres dels jaciments de l'Alorda Park (Calafell, Baix Penedès) i de la Vinya d'en Pau (Vilafranca del Penedès).

Les àmfores de l'Alorda Park es congreguen en els segles III-II aC i les de la Vinya d'en Pau no tenen una cronologia precisa.

Les àmfores no evolucionen gaire al llarg de la seva història.

Tot i això podem distingir dos tipus d'àmfora ibèrica:

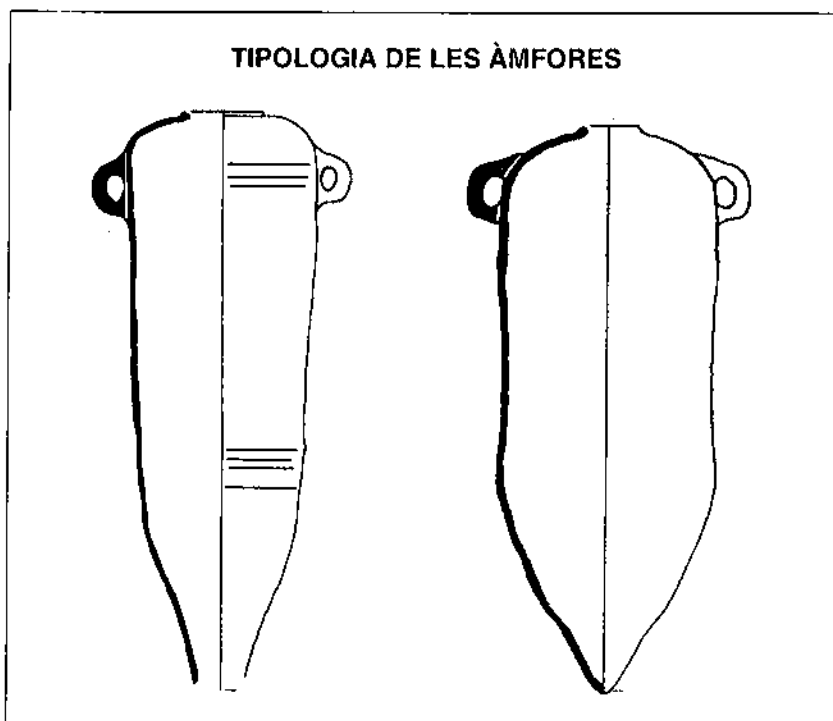
Tipus I. Àmfora de boca amb o sense vora definida. L'espatlla és arrodonida i d'ella surten les nanses que són circulars. La part central no forma un cilindre perfecte sinó que, a mesura que baixa, la paret es va tancant fins arribar al fons que acaba de forma apuntada. Les parets de la part inferior tiren cap a dins.

La cronologia d'aquest **Tipus I** estaria situada entre mitjans del segle III i principis del segle II aC.

Tipus II. Àmfora de boca amb o sense vora definida. L'espatlla pot ser arrodonida o de forma més o menys carenada; les nanses són circulars; el cos té forma cilíndrica (algunes presenten una lleugera flexió a la part central) i el fons pot ser apuntat o arrodonit. L'alçada de la part central és superior a la del fons.

La cronologia del **Tipus II** va del segle V al II aC.

En no poder obtenir una tipologia-cronologia de les àmfors senceres, vaig intentar aconseguir-la a partir de les formes (vora, fons i nansa).

TIPOLOGIA DE LES VORES

En el cas del Penedès, la gairebé nul·la existència de restes del segle VI aC planteja un problema en aquesta part de l'estudi. Per les vores s'han distingit 23 tipus que es poden dividir en dos grans grups:

A) Boca sense vora definida.

A1) Aquest tipus de boca acaba en forma arrodonida o quadrada però, abans d'arribar a la seva fi, presenta una lleugera flexió cap amunt. Aquest tipus és present a: Alorda Park, Argilera, Vinya del Jan Rion (Calafell, Baix Penedès), Puig Pelós (Cunit, Baix Penedès), Masies de Sant Miquel (Banyeres, Baix Penedès), l'Alzinar Gran de la Massana (Font-rubí, Alt Penedès). La cronologia del tipus **A1** és molt àmplia, ja que va de finals del segle V al segle II aC.

A2) Aquesta boca acaba de forma arrodonida. Fins i tot, algunes vores són lleugerament inclinades cap a dins. Aquest tipus és present a: Alorda Park (Calafell, Baix Penedès), Serra de la Font del Coscó (Avinyonet, Alt Penedès). La cronologia del tipus **A2** va del segle II a mitjans del segle I aC.

B) Boca amb vora definida.

B.a- Vora de secció quadrada.

B.a1) Aquest tipus de vora de secció quadrada presenta una lleugera motllura a la seva part superior. És present a: Alorda Park, Argilera (Calafell, Baix Penedès). La cronologia del tipus **B.a1** comprèn dels segles V al IV aC.

B.a2) Es tracta d'una vora més o menys quadrada. La trobem present a: Alorda Park, Argilera, Camí de Montpeó (Calafell, Baix Penedès), Corral de Castellvell (Cunit, Baix Penedès), Masies de Sant Miquel (Banyeres, Baix Penedès), l'Alzinar Gran de la Massana (Font-rubí, Alt Penedès), Vinya del Ticó (Olèrdola, Alt Penedès). La cronologia del Tipus **B.a2** va de finals del segle V a principis del II aC.

B.a3) Vora de secció quadrada. La seva part superior és inclinada cap a dins. Aquest tipus de vora és present a: Alorda Park, Argilera i Ca l'Artur (Calafell, Baix Penedès).

La cronologia del tipus **B.a3** va dels segles IV al II aC.

B.b- Vora de secció triangular.

B.b1) Aquesta vora presenta una secció de triangle més o menys equilàter. Aquesta vora és present a: Alorda Park, Argilera, turó de Ca

l'Artur, Camí de Montpeó, la Gravera (Calafell, Baix Penedès), Masies de Sant Miquel (Banyeres, Baix Penedès), l'Albornar (la Bisbal-Banyeres-Albinyana-Santa Oliva, Baix Penedès), l'Alzinar Gran de la Massana (Font-rubí, Alt Penedès), serra de la Font del Coscó (Avinyonet, Alt Penedès). La cronologia del tipus **B.b1** comprèn de finals del segle V al segle I aC.

B.b2) Vora de secció triangular la part externa de la qual és convexa. Aquest tipus de vora és present a: Alorda Park, Argilera, la Gravera (Calafell, Baix Penedès), Corral de Castellvell (Cunit, Baix Penedès), l'Alzinar Gran de la Massana (Font-rubí, Alt Penedès). La cronologia del tipus **B.b2** va del segle III a mitjans del I aC.

B.c- Vora de secció circular.

B.c1) Vora que acaba fent una forma circular. Aquest tipus de vora és present a: Alorda Park, Argilera, Vilarenc (Calafell, Baix Penedès), Puig Pelós (Cunit, Baix Penedès), l'Alzinar Gran de la Massana (Font-rubí, Alt Penedès). La cronologia del tipus **B.c1** va del segle IV a principis del segle I aC.

B.c2) Vora de secció circular la part interna de la qual és bisellada. Aquest tipus és present a: Alorda Park (Calafell, Baix Penedès). La cronologia d'aquest tipus de vora s'ha de situar al final del segle III fins al segle II aC.

B.d- Vora de secció semicircular.

B.d1) Vora que finalitza de forma semicircular. Aquesta vora és present a: Alorda Park, Argilera, Camí de Montpeó (Calafell, Baix Penedès), Corral de Castellvell (Cunit, Baix Penedès), l'Alzinar Gran de la Massana (Font-rubí, Alt Penedès), Serra de la Font del Coscó (Avinyonet, Alt Penedès), Vinya del Ticó (Olèrdola, Alt Penedès). La cronologia del tipus **B.d1** va del segle IV al II aC.

B.d2) Vora de forma semicircular, la part externa de la qual és una mica oberta (té una forma similar a la d'un ham). Aquesta vora és present a: Alorda Park, Argilera, Camí de Montpeó, Vilarenc (Calafell, Baix Penedès), Masies de Sant Miquel (Banyeres, Baix Penedès), l'Alzinar Gran de la Massana (Font-rubí, Alt Penedès), Vinya del Ticó (Olèrdola, Alt Penedès). La cronologia de la vora del tipus **B.d2** comprèn des del segle III a finals del segle II aC.

B.e- Vora de secció rectangular horitzontal.

B.e1) Vora de secció rectangular horitzontal que, en algunes ocasions, s'inclina cap a dins. Aquest tipus és present a: Alorda Park (Calafell, Baix Penedès), l'Alzinar Gran de la Massana (Font-rubí, Alt Penedès), Vinya del Ticó (Olèrdola, Alt Penedès). La cronologia del tipus **B.e1** va de finals del segle V al segle II aC.

B.e2) Vora de secció rectangular la part externa de la qual és plana mentre que la interna és arrodonida. Aquesta vora és present a: Alorda Park, Argilera, Turó de Ca l'Artur, Camí de Montpeó, Vilarenc (Calafell, Baix Penedès), Corral de Castellvell (Cunit, Baix Penedès), Masies de Sant Miquel (Banyeres, Baix Penedès), l'Alzinar Gran de la Massana (Font-rubí, Alt Penedès), vinya del Ticó (Olèrdola, Alt Penedès). La cronologia del tipus **B.e2** va del segle V a principis del segle I aC.

B.e3) Vora de secció rectangular la part externa de la qual, en lloc de ser plana, és sortida. En tenim dos tipus:

I - La vora és còncaua externament. Aquest tipus és present a: Alorda Park, Argilera, la Gravera (Calafell, Baix Penedès), Masies de Sant Miquel (Banyeres, Baix Penedès), l'Alzinar Gran de la Massana (Font-rubí, Alt Penedès), serra de la Font del Coscó (Avinyonet, Alt Penedès), vinya del Ticó (Olèrdola, Alt Penedès). La cronologia del tipus **B.e3 I** va de finals del segle V a mitjans del segle I aC.

II - La part externa es prolonga cap a fora, però no té forma còncaua sinó recta. Aquest tipus és present a: Alorda Park, camí de Montpeó (Calafell, Baix Penedès), l'Albornar (la Bisbal-Banyeres-Albinyana-Santa Oliva, Baix Penedès), l'Alzinar Gran de la Massana (Font-rubí, Alt Penedès), vinya del Ticó (Olèrdola, Alt Penedès). La cronologia del tipus **B.e3 II** s'ha de situar en el segle II aC.

B.e4) Vora de secció rectangular la part superior de la qual presenta una motllura central. Aquesta vora és present a: Alorda Park, Argilera (Calafell, Baix Penedès), l'Alzinar Gran de la Massana (Font-rubí, Alt Penedès). La cronologia del tipus **B.e4** abasta els segles III-II aC.

B.e5) Vora de secció rectangular la part externa de la qual presenta una sèrie de motlures. Aquest tipus és present a: Alorda Park, Argilera, camí de Montpeó (Calafell, Baix Penedès), corral de Castellvell (Cunit, Baix Penedès), l'Alzinar Gran de la Massana (Font-rubí, Alt Penedès),

vinya del Ticó (Olèrdola, Alt Penedès). La cronologia del tipus **B.e5** va de finals del segle III a finals del segle II aC.

B.f- Vora de secció rectangular vertical.

B.f1) Vora de secció rectangular (algun dels cantons poden ser arrodonits); disposada de forma vertical. Aquesta vora és present a: Alorda Park, camí de Montpeó (Calafell, Baix Penedès), l'Alzinar Gran de la Massana (Font-rubí, Alt Penedès). La cronologia del tipus **B.f1** va de mitjans del segle IV a principis del segle II aC.

B.f2) Semblant a l'anterior, però, a més de ser vertical, tira lleugerament cap a fora. Aquest tipus és present a: Alorda Park (Calafell, Baix Penedès), l'Alzinar Gran de la Massana (Font-rubí, Alt Penedès). La cronologia del tipus **B.f2** és del segle IV aC.

B.g) Altres tipus. Aquest grup fa la funció de calaix de sastre on posar les vores difícils de classificar.

B.g1) Vora de secció circular la part més externa de la qual es prolonga cap a fora. Aquesta vora és present a: Alorda Park (Calafell, Baix Penedès). La cronologia del tipus **B.g1** va de la segona meitat del segle IV al segle III aC.

B.g2) Vora de secció ovalada del punt més extrem de la part externa de la qual sobresurt un apèndix. Aquesta vora és present a: Alorda Park, camí de Montpeó, vinya del Jan Rion (Calafell, Baix Penedès), l'Alzinar Gran de la Massana (Font-rubí, Alt Penedès), vinya del Ticó (Olèrdola, Alt Penedès). La cronologia del tipus **B.g2** és del segle II aC.

B.g3) Vora exvasada cap a fora (si la vora es prolongués, donaria com a resultat una secció de forma semicircular). Aquesta vora és present a: Alorda Park, Argilera, Camí de Montpeó (Calafell, Baix Penedès). La cronologia del tipus **B.g3** va de la segona meitat del segle IV al segle III aC.

TIPOLOGIA DE LES VORES

A) Boca sense vora definida.	
A1)	
A2)	

B) Boca amb vora definida.	
B.a- Vora de secció quadrada.	
B.a1)	
B.a2)	
B.a3)	
B.b- Vora de secció triangular.	
B.b1)	
B.b2)	
B.c- Vora de secció circular.	
B.c1)	
B.c2)	

B.d- Vora de secció semicircular.	
B.d1)	
B.d2)	
B.e- Vora de secció rectangular horitzontal.	
B.e1)	
B.e2)	
B.e3)	I II
B.e4)	
B.e5)	
B.f- Vora de secció rectangular vertical.	
B.f1)	
B.f2)	
B.g- Altres.	
B.g1)	
B.g2)	
B.g3)	

TIPOLOGIA DELS FONS

Es poden dividir en dos grups:

1 - Fons arrodonits

Són fons de tipus cònic que es subdivideixen segons la seva major o menor obertura. A partir d'aquesta característica, podem definir els següents tipus:

1A - Aquest tipus és bastant tancat i té al fons una forma allargada. Aquest fons és present a: Alorda Park, Argilera (Calafell, Baix Penedès). La cronologia del tipus **1A** va del segon quart del segle IV a finals del III aC.

1B - Aquest tipus és més obert que el tipus 1A, ja que presenta una obertura d'una inclinació entre els 50 i 60 graus. El tipus 1B és present a: Alorda Park, Argilera, camí de Montpeó (Calafell, Baix Penedès), l'Alzinar Gran de la Massana (Font-rubí, Alt Penedès). La cronologia del tipus **1B** va del segon quart del segle IV a finals del segle III aC.

1C - Aquest fons és més obert que el tipus 1B, ja que la seva obertura té una inclinació entre els 40-50 graus. Aquest fons és present a: Alorda Park, Argilera (Calafell, Baix Penedès). La cronologia del tipus **1C** va de finals del segle V a finals del segle III aC.

2 - Fons apuntats

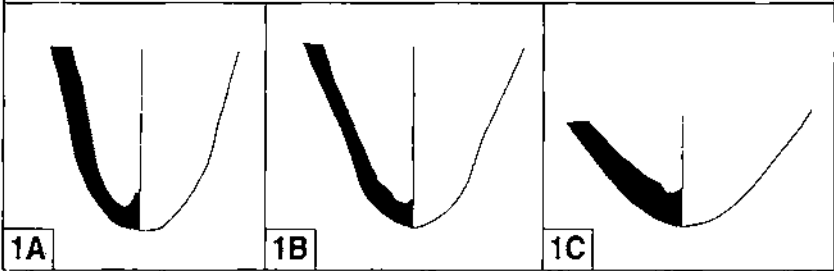
2A - Fons que es va estrenyent progressivament, però que abans d'arribar al final, agafa una forma de tipus cònic. Aquest tipus és present a: Alorda Park (Calafell, Baix Penedès) i l'Alzinar Gran de la Massana (Font-rubí, Alt Penedès). La cronologia del tipus **2A** s'ha de situar en el segle II aC.

2B - Fons que es va tancant i, arribat un punt, s'obre lleugerament per acabar de tancar-se. Segons la forma final dels fons, es poden dividir en:

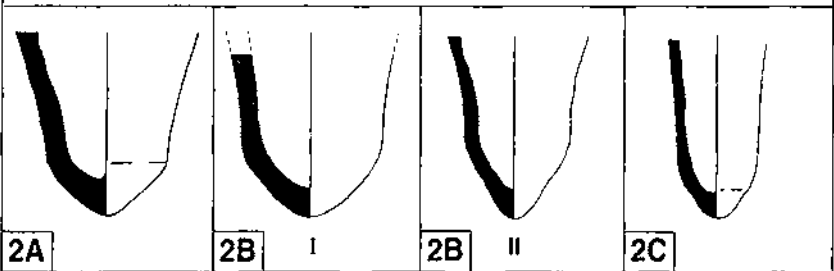
I - Arrodonit. Aquest tipus és present a: Alorda Park, Argilera (Calafell, Baix Penedès), l'Alzinar Gran de la Massana (Font-rubí, Alt

TIPOLOGIA DELS FONSS

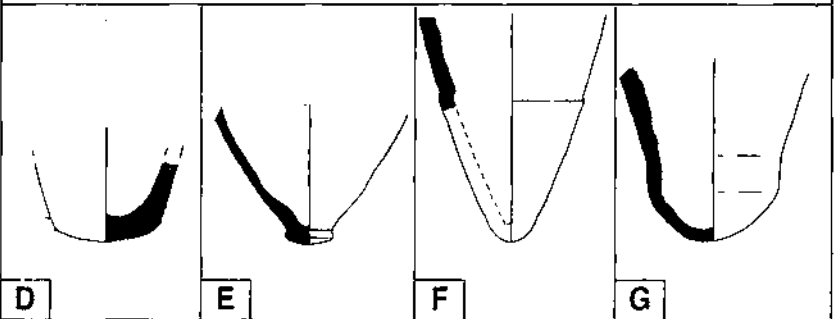
1- Fons arrodonits.

2- Fons apuntats.

Altres.

Penedès). La cronologia d'aquest tipus va de mitjans del segle IV al segle III.

II - Apuntat. Aquest tipus és present a: Alorda Park, Camí de Montpeó (Calafell, Baix Penedès), l'Alzinar Gran de la Massana (Font-rubí, Alt Penedès). La seva cronologia va de finals del segle III al segle II aC.

2C- Fons amb apèndix (que pot presentar diverses formes). Aquest tipus és present a: Alorda Park (Calafell, Baix Penedès), l'Alzinar Gran de la Massana (Font-rubí, Alt Penedès), vinya del Pau (Vilafranca, Alt Penedès), vinya del Ticó (Olèrdola, Alt Penedès). La seva cronologia s'ha de situar en el segle II aC.

Tenim alguns fons de forma apuntada (D-E-F-G) dels quals només ha aparegut un exemplar. La seva cronologia s'ha de situar entre finals del segle III principis segle I aC.

TIPOLOGIA DE LES NANSES

Hi ha dues formes: circulars i semicirculars. Aquí no s'aconsegueix fer una tipologia-cronologia com en el cas anterior de vores i fons.

CONCLUSIONS

L'obtenció d'una tipologia-cronologia de les àmfores ibèriques no es pot aconseguir en la seva totalitat a causa de la mínima diferència entre els pocs exemplars de què disposem.

En no ser viable l'estudi de l'àmfora a partir d'exemplars complets, s'ha intentat establir aquest punt a partir de les formes (vora, fons i nansa). L'estudi més fructífer ha estat el de les vores, on es poden diferenciar vint-i-tres tipus, emprant criteris geomètrics. Aquestes vores, cronològicament, es poden dividir en tres apartats: el primer, que inclou les formes A1, B.a2, B.b1, B.c1, B.e1, B.e2, B.e3I, localitzades durant tota la cronologia de l'àmfora i que comprèn les formes més simples. El segon grup abasta una duració al voltant dels dos segles i els tipus són B.a3, B.b2, B.c1, B.d1. El tercer apartat, és el dels tipus A2, B.a1, B.c2, B.d2, B.eII, B.e4, B.e5, B.f1, B.f2, B.g1, B.g2, B.g3, els quals tenen una

existència menor als dos segles, podent-se datar, fins i tot, dins un segle concret. Aquests dos últims grups presenten unes formes més complexes.

Quant a la tipologia dels fons, es divideixen clarament en dos grans grups: els arrodonits i els apuntats. Els arrodonits tenen tres tipus que varien segons la seva major o menor obertura. El tipus més obert i antic és el 1C, que ja es dona a finals del segle V aC, i on es veu la influència de les àmfores púniques del tipus PE 10, 11 i 12. D'aquest tipus s'aniria cap a les formes 1A i 1B que són formes més tancades. Això no vol dir que desaparegui el tipus 1C sino que conviuen tots tres tipus de mitjans del IV a finals del III aC.

Dintre els apuntats, tenim els tipus 2B I que reflecteix el pas de l'arrodonit cap l'apuntat (va de mitjans del IV al segle III aC). Altres tipus apuntats són el 2B II i 2C, que es donen del segle III a principis del segle I aC, i el tipus 2A, que s'ha de situar en el segle II aC.

Quant a la tipologia-cronologia de les nanses, no és possible desenvolupar-la donades les escasses diferències morfològiques que hi ha entre elles.

BIBLIOGRAFIA

- BRUGUERA, R. (1994): *Les àmfores ibèriques de l'àrea del Penedès*. Tesina de Llicenciatura. (inèdita).
- MIRÓ, J. 1983-84: «Algunas consideraciones sobre las ánforas ibéricas Maña B3», a *Pyrenae*, pp. 157-190, Barcelona.
- RAMON, J. 1991: *Las ánforas púnicas de Ibiza*. Conselleria de Cultura, Eivissa.
- RIBERA, A. 1982: *Las ánforas prerromanas valencianas*. SIP, Serie de trabajos varios, 73, Valencia.